

דבר הרהיבית

י"ד ע"י הרה"ג ר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית החוראה לענייני דיבת

גליון צ"ב פרשת בשלח - שירה

נושא השבוע
שאלות בעניני ריבית
הלוה אומר למלוה סודות

דבר העורך

בפרשת השבוע פרשת 'בשלח' מובא ענין מעשה ה' בירידת המן לבני ישראל למשך ארבעים שנה.

ובש"ע [או"ח סימן א' סעיף ה'] כתוב "טוב לומר פרשת העקדה ופרשת המן" ... ובמגן אברהם כתב בשם הרבינו בחיי (פרשת צו) שאין די באמירה, אלא בביאור הפרשה, ויכיר נפלאות ה', וכן פירש מה שאמרו כל האומר תהלה לדוד [אשרי] ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא:

באחד מפסוקי פרשת המן {ט"ז - טז} זה הדבר אשר צוה י-ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו

כתב על זה ב"בעל הטורים" וזה לשונו "בזה הפסוק יש כל אלפ"א ביתא לומר לך כל המקיים את התורה, מזמין לו ה' פרנסתו בלא טורח כאוכלי המן."

וכן מצינו בברכת 'על הצדיקים' בשמונה עשרה' שיש בברכה זו כל הכ"ב אותיות, לומר שבזכות הצדיקים שמקיימים את התורה יש קיום לעולם.

יש לנו להתבונן וללמוד מזה כמה חשוב לפי הבורא יהודי שמתפרנס בנקיות ועל פי התורה, שבזכותו יש קיום לכל העולם..

פסקי הלכות

שהלוה לא יאמר ריבית דברים [אפילו בלי שהמלוה יבקש ממנו]

ומצינו כמה דוגמאות לזה.

א. להקדים לו שלום [סעיף י"א]

שלא ילך הלוה במיוחד לביתו של המלוה, או למקומו של המלוה כדי להקדים לו שלום, אם לא היה רגיל עד עכשיו להקדים לו שלום.

[והענין שאסור זה כדוגמת מה שנהוג בהרבה בתי כנסיות בליל שבת שלאחר התפילה ניגשים לרב בית הכנסת לברכו בברכת 'א גיט שבת' שזה עושים רק לאדם חשוב, אבל לשאר אנשים סתם, אם פוגשים אותם מברכים אותם א גיט שבת, ואם לא פוגשים אותם, אין טורחים להגיע למקום שלהם, לברכם בברכת א גיט שבת].

ולזה אמרו שאסור ללוה לילך להקדים שלום למלוה, אם לא היה רגיל קודם לכן. היינו אחד מהאופנים ששייך איסור ריבית זה אם הלוה משבח את המלוה, המלוה, שיש בזה איסור.

ב. להודיע למלוה איזה הודעה שישמח לידע [סעיף י"ב]

דוגמא נוספת של ריבית דברים מבואר במשנה, שלא יאמר הלוה למלוה איזה הודעה משמחת שישמח לדעת, כגון להודיע לו שבא איש פלוני, שללא ההלואה, לא היה טורח ללכת למלוה להודיע לו ועכשיו בגלל ההלואה הולך ומודיע לו, יש בזה איסור.

ג. שהלוה לא ישבח את המלוה בדברים

היינו שהלוה יכול לבקש הלוואה מהמלוה, ולומר לו כמה שצריך את ההלוואה, וכמה יעזור לו אם יהיה לו עכשיו את ההלוואה.

אבל לא ישבח את המלוה במידות שלו, כגון לומר לו, כמה שהוא אדם טוב, וכמה הוא אדם שחושב על השני, וכמה הוא אחד שעוזר לשני, וכל שכן שלא יתחיל הלוה לברך אותו בברכות.

הפינה של הילדים

לזה שאומר לו את הפסוק איך עושה את הקוסמוט

ילד אחד בפתה יש לו חוש לעשות כל מיני פנטזים, לעשות קוסמוזות, ונקרא הקוסם של הפתה.

יום אחד לוח מחברו בפה שקלים, שיהזיר לו בעוד בפה ימים, ואחר כך עשה הקוסם של הפתה איזה קוסמות, ובקש ממוני חברו המלוה שיגלה לו איך עושה את זה, ורצה הילד להסכים להראות לו איך עשה את הפנטז, אלא ששאלו את המלמד אם יש פה אסור משום רבית.

תשובה

אם הלוה עדין לא החזיר לחברו את החוב, אסור שיגלה לו איך עושים את הקוסמות.

אם כבר החזיר לו את החוב, מתגר לגלות לו, [ועדיף שלא יאמר לו שבגלל שעשה לו טובה שהלוה לו לכן אומר לו את הפסוק].

מעשה בריבית

לגלות סוד למלוה בגלל ההלוואה [2]

שאלה שנשאלה על ידי מעשה שהיה, 'אברהם' אחד מעסקני הקהילה, היה נצרך להלוואה עבור איזה דבר מצוה שהיה ברצונו לארגן, ניגש לאחד מאנשי הקהילה, וביקש ממנו הלוואה לכמה ימים [עד שיקבל בחזרה מאיזה אירגון תקציב על הפעולה שעשה], והאברך הזה ענה לו שהוא מוכן לתת לו את ההלוואה.

אמר לו העסקן בגלל שאתה מוכן להלוות את הסכום כסף, לכן אומר לך לאיזה מטרה הנני נצרך להלוואה זו, ואמר לו 'אני מארגן כך וכך'... ואני אומר לך שאתה תדע, אבל תזהר שלא לספר לאף אחד מה שאמרתי לך, **שבינתיים זה סוד**, שאסור שאף אחד ידע מזה, ורק לך בגלל שנתת לי את ההלוואה, לכן אני אומר לך לאיזה מטרה אני הייתי צריך את הכסף.

מיד נתעורר האברך שהסכים להלוות את הכסף, האם יכול להיות שהיה לו עכשיו איסור ריבית, שפלוני גילה לו סוד, [שהוא באמת נהנה לשמוע את התכנית שפלוני הולך לעשות], ויש לנו לברר ב' חלקים 1. אם באמת יש כאן איסור, 2. אם יתברר שיש כאן איסור מה יעשו עכשיו, האם בגלל זה לא יתן לו הלוואה, או שיכול ליתן לו הלוואה.

תשובה

[על פי ש"ע סימן ק"ס סי"ב]

מזה, אבל קודם ההלוואה אף שכבר אמר לו שיתן לו הלוואה מכל מקום לא גזרו רבנן.

לפי זה בענין זה שעדיין לא נתן לו את הכסף בהלוואה לא שייך איסור.

ואף שכתבו הפוסקים [יעוין בחלקת בנימין סי' ק"ס ס"ק ק"ח], שאם משבח את המלוה ממש על ההלוואה יש איסור אף קודם שנתן לו את ההלוואה, מכל מקום נראה שנידון זה [שאומר לו איזה תכנית שיעשה בכסף שלו] מכיון שאין זה ריבית דברים ששייך ממש להלוואה, יש להקל שמותר לו לגלות למלוה את התכנית ואין בזה איסור ריבית, שאין זה אלא כשאר ריבית דברים שלא גזרו קודם ההלוואה.

וכל שכן בזה שיש להוסיף עוד סברא להיתר, שעיקר כוונתו זה שהמלוה ידע שעשה עם ממונו דברים טובים, וממילא יסכים יותר להשאיר את ההלוואה אצלו.

ד. האיסור רק כשבאמת יש הנאה למלוה

עוד יש לציין שפשוט שהאיסור שנתבאר לעיל [אות א] באופן שאומר למלוה איזה תכנית יעשה וכדומה.

פשוט שהאיסור בזה אינו אלא אם המלוה באמת ינהה לידע את הענין הזה, אבל אם למלוה אין כל כך הנאה ממה שהודיע לו ענין זה, בודאי אם כן אין שייך איסור זה.

א. איסור ריבית דברים – אומר למלוה דבר שיהנה מזה

מצינו שיש איסור ללוה לומר למלוה, דבר שיהנה מזה, והמקור הוא במשנה [ב"מ עה:], 'רבי שמעון אומר, יש ריבית דברים, לא יאמר לו, דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני' [ובתוס' יו"ט, הם דברי הלוה למלוה, ומיירי שמבשרו בך], פירוש, שהלוה רוצה להנות את המלוה על ידי שיוודיע אותו מתי בא איש פלוני, מוכח, שאם יש הנאה למלוה במה שהלוה מודיע לו איזה הודעה, אף שאינו שוה כסף הודעה זו, אפילו הכי יש בזה איסור [דרבנן] משום ריבית דברים, שהלוה מהנה את המלוה במה שמודיע לו הודעה שיש לו הנאה מזה.

ולכן בצירוף זה, יש איסור אסור ללוה לאחר שכבר הלוה לו כסף, לומר למלוה איזה תכנית שברצונו לעשות, שזה נחשב שעושה טובה למלוה בתקופה של ההלוואה.

ב. אם רגיל לעשות לו טובה זו - מותר

ומכל מקום גם בענין זה אם הלוה הוא רגיל לומר למלוה כל מיני סודות, אין בזה איסור, אבל בצירוף זה לא היה כן.

ג. ריבית דברים אינו אסור רק בתקופה של ההלוואה.

אולם מוכח בפוסקים שאין שייך איסור זה [של ריבית דברים], רק לאחר שכבר לוו ממנו, שגזרו חכמים שאסור ללוה בתקופה של ההלוואה לומר למלוה דיבורים שיהנה

העולה להלכה

א. בתקופה של ההלוואה

אין ללוה לומר למלוה דבר שיהנה אותו,

וכן אסור לו לגלות סוד למלוה, באופן שיגיע למלוה הנאה מזה.

אלא שאם הלוה רגיל לומר לו סודות, כגון בגלל שזה קרוב משפחה וכדומה,

אין בזה איסור.

ב. לפני ההלוואה

אולם לפני ההלוואה אין איסור ריבית דברים, ולכן אם אומר לו את הסוד, [התכנית שיעשה] קודם שהלוה לו את הכסף, [וכל שכן אם המטרה שלו זה רק כדי להגיע למצב שירצה לתת לו הלוואה], אין איסור.